

ТАРИХИ УРБАНИСТІК КЕҢІСТІКТЕГІ ДӘСТҮР МЕН ЖАҢАШЫЛДЫҚТЫҢ ДИАЛЕКТИКАСЫ: ТАРАЗ ҚАЛАСЫНЫҢ МӘДЕНИ КЕҢІСТІГІН ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ИНТЕРПРЕТАЦИЯЛАУ

¹Г.К.Ранова, ¹Д.У.Құсаинов, ²Г.А.Абдуразақова

АНДАТПА

Мақала тарихи урбанистік кеңістіктегі дәстүр мен жаңашылдық диалектикасын философиялық тұрғыдан талдауға бағытталған. Мәселенің мәні қала кеңістігінің тек материалдық құрылым емес, мәдени мағыналар мен ұжымдық жадыны сақтайтын символдық жүйе екенінде. Жаһандану жағдайында урбанистік даму дәстүрлі мәдени кодтарды трансформацияласа да, оларды толық жоймай, жаңа әлеуметтік контексте қайта мағыналау қажеттілігі туындайды. Авторлық позиция бойынша дәстүр мен жаңашылдық қарама-қарсы құбылыстар емес, мәдени дамудың диалектикалық бірлігі болып табылады: дәстүр тарихи сабақтастықты қамтамасыз етеді, ал жаңашылдық мәдени тәжірибені қазіргі жағдайға бейімдейді. Мәселені шешу жолы ретінде мәдени кеңістікті философиялық интерпретациялау ұсынылады, яғни қаланы мәдени мәтін ретінде қарастырып, оның тарихи және символдық мағыналарын талдау. Бұл тәсіл урбанистік дамуды мәдени мұраны сақтаумен үйлестіруге мүмкіндік береді. Тараз қаласының мәдени кеңістігін зерттеу мысалында ұжымдық жады, жады орындары және мәдени сабақтастық ұғымдары талданып, тарихи қалалардың әлеуметтік-мәдени дамуын түсінудің теориялық негіздері көрсетіледі. Зерттеу философиялық әдіснаманы қолдану арқылы урбанистік кеңістіктің гуманитарлық өлшемін ашуға және мәдени саясатты қалыптастыруда ғылыми негіз ұсынуға бағытталған.

Түйін сөздер: тарихи урбанистика, мәдени кеңістік, философиялық интерпретация, дәстүр, жаңашылдық, ұжымдық жады, мәдени мәтін.

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

² Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Автор-корреспондент:

Г.А. Абдуразақова,
gauhar_abdikarimovna@mail.ru

Сілтеме:

Ранова Г.К., Құсаинов Д.У., Абдуразақова Г.А. Дәстүр мен жаңашылдық диалектикасы: Тараз қаласының мәдени кеңістігін философиялық интерпретациялау // Адам әлемі. – 2026. – Т. 28. – №2 (108). – Б. 86-96. – DOI: 10.48010/5xk8m326

Ашық қолжетімділік

© Автор(лар), 2026
Бұл ашық қолжетімді мақала Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) лицензиясының талаптарына сәйкес таратылады.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Редакцияға түсті: 02/03/2026
Қабылданды: 25/05/2026
Онлайн жарияланды: 30/06/2026

Диалектика традиции и новаторства в историческом урбанистическом пространстве: философская интерпретация культурного пространства города Тараз

Аннотация. Статья посвящена философскому анализу диалектики традиции и новаторства в историческом урбанистическом пространстве. Суть проблемы заключается в том, что городская среда представляет собой не только материальную инфраструктуру, но и символическое пространство, в котором аккумулируются культурная память и исторический опыт. В условиях глобализации урбанистическое развитие способствует трансформации культурных кодов, однако это не означает их исчезновения — они переосмысляются и адаптируются к новым социальным условиям. Авторская позиция исходит из понимания традиции и новаторства как диалектического единства: традиция обеспечивает преемственность культурных смыслов, а новаторство позволяет их переинтерпретировать в соответствии с современными реалиями. Решение проблемы предлагается через философскую интерпретацию городского пространства как культурного текста, анализ его исторических и символических значений. На примере культурного пространства Тараз рассматриваются концепции коллективной памяти и «мест памяти», что позволяет выявить механизмы культурной преемственности. Такой подход способствует пониманию гуманитарного измерения урбанистического развития и может служить теоретической основой для формирования культурной политики, ориентированной на сохранение исторического наследия и его интеграцию в современные процессы.

Ключевые слова: историческая урбанистика, культурное пространство, философская интерпретация, традиция, новаторство, коллективная память, культурный текст.

Dialectic of Tradition and Innovation in Historical Urban Space: Philosophical Interpretation of the Cultural Space of Taraz City

Abstract. The article is devoted to the philosophical analysis of the dialectic of tradition and innovation in historical urban space. The core of the problem lies in the fact that urban environments are not only material infrastructures but also symbolic spaces where cultural memory and historical experience are accumulated. In the context of globalization, urban development transforms cultural codes, yet this does not imply their disappearance; instead, they are reinterpreted and adapted to new social conditions. The author's position is based on understanding tradition and innovation as a dialectical unity: tradition ensures the continuity of cultural meanings, while innovation enables their reinterpretation in accordance with contemporary realities. The solution to the problem is proposed through the philosophical interpretation of urban space as a cultural text, analyzing its historical and symbolic meanings. Using the cultural space of Taraz city as an example, concepts of collective memory and "sites of memory" are examined, revealing mechanisms of cultural continuity. This approach contributes to understanding the humanitarian dimension of urban development and may serve as a theoretical foundation for cultural policies aimed at preserving historical heritage and integrating it into modern processes.

Keywords: Historical Urban Studies, Cultural Space, Philosophical Interpretation, Tradition, Innovation, Collective Memory, Cultural Text.

Кіріспе

Қала – тек материалдық құрылым емес, ол адамның әлемді түсіну тәсілін бейнелейтін символдық және мағыналық кеңістік. Философиялық тұрғыдан урбанистік орта – тарихи тәжірибе, мәдени жады және әлеуметтік қатынастар тоғысатын ерекше болмыс. Осы көзқарас дәстүр мен жаңашылдық диалектикасын түсінуге мүмкіндік береді: дәстүр – өткеннің механикалық қайталануы емес, мәдени мағыналардың сабақтастығы; жаңашылдық – сол мағыналарды жаңа тарихи контексте қайта пайымдау процесі. Зерттеу Тараз қаласының мәдени кеңістігін философиялық интерпретациялау арқылы осы диалектиканы талдауға бағытталады.

Философияда кеңістік ұғымы тек географиялық категория ретінде емес, адам болмысының экзистенциалдық өлшемі ретінде қарастырылады. Мартин Хайдеггердің кеңістік туралы ойлары кеңістіктің адам болмысымен тығыз байланысын көрсетеді: адам әлемде «болу» арқылы ғана мағына табады, ал қала – осы болудың мәдени формаларының бірі [1, 45 б.]. Осы тұрғыдан Тараздың тарихи кеңістігі тек архитектуралық нысандар жиынтығы емес, мәдени мағыналар мен тарихи тәжірибені жинақтаған болмыс ретінде қарастырылады. Қаланың сакралды және тарихи орындары ұжымдық жадының материалдық көрінісі болып, қоғамның өзін-өзі тануына ықпал етеді.

Ұжымдық жады мәселесі философиялық дискурсқа Морис Хальбвакс еңбектері арқылы енді. Ол жадыны жеке психологиялық құбылыс емес, әлеуметтік құрылым ретінде түсіндіріп, тарихи тәжірибенің қоғам арқылы

сақталатынын негіздеді [2, 52 б.]. Бұл тұжырым философиялық тұрғыдан маңызды, өйткені жады – тек өткенді еске алу емес, болашақ мағыналарды қалыптастырудың негізі. Тараз қаласының мәдени кеңістігін зерттеу осы ұжымдық жадының қалай сақталып, жаңа әлеуметтік контексте қайта мағыналанатынын түсінуге мүмкіндік береді.

Пьер Нораның «жады орындары» концепциясы тарихи кеңістікті философиялық талдаудың жаңа мүмкіндіктерін ашты. Оның пайымдауынша, тарихи орындар – ұжымдық тәжірибенің символдық шоғырлану нүктелері, олар арқылы қоғам өзінің өткенін түсінеді және болашаққа бағдар жасайды [3, 17 б.]. Бұл идея Тараздың мәдени кеңістігін философиялық интерпретациялауда маңызды: қаладағы тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандар тек материалдық объект емес, мағыналық құрылым ретінде қарастырылады. Олар қоғамның тарихи өзін-өзі тану процесін қамтамасыз етіп, мәдени бірегейлікті сақтауға қызмет етеді.

Философиялық көзқарас бойынша дәстүр мен жаңашылдық бір-біріне қарсы қойылмайды. Дәстүр – өткеннің статикалық формасы емес, ол мәдени тәжірибенің динамикалық жалғасы. Жаңашылдық болса, осы тәжірибені жаңа әлеуметтік және тарихи жағдайда қайта пайымдау процесі. Бұл диалектика Гегельдің рух философиясындағы идеялармен үндес: даму – қарама-қарсылықтардың күресі емес, олардың синтезі арқылы жүзеге асатын процесс [4, 112 б.]. Тараз қаласының мәдени кеңістігі осы синтездің нақты мысалы ретінде қарастырылып, тарихи сабақтастық пен урбанистік жаңарудың

өзара байланысы философиялық тұрғыдан талданады.

Зерттеудің философиялық өзектілігі жаһандану жағдайында мәдени бірегейлікті сақтау мәселесімен байланысты. Жаһандану мәдениеттер арасындағы өзара ықпалдықты күшейткенімен, кейде дәстүрлі мәдени кодтардың әлсіреуіне әкелуі мүмкін. Бұл жағдай философиялық рефлексияны талап етеді: мәдени мұра тек өткеннің ескерткіші емес, ол қазіргі қоғамның мағыналық негізі. Тараздың мәдени кеңістігін философиялық интерпретациялау осы мағыналық негізді түсінуге және урбанистік дамуды мәдени сабақтастықпен үйлестіруге мүмкіндік береді.

Осылайша, зерттеу қалалық кеңістікті философиялық талдау арқылы дәстүр мен жаңашылдық диалектикасын түсіндіруге ұмтылады. Тараз қаласының мәдени кешенін мағыналық жүйе ретінде қарастыру оның тарихи және символдық қызметін ашып, урбанистік даму мен мәдени мұраны сақтау мәселелерін философиялық тұрғыдан негіздеуге мүмкіндік береді.

Әдіснама

Зерттеу философиялық герменевтика мен мәдени мәтінді интерпретациялау әдістеріне сүйенеді. Бұл тәсіл тарихи урбанистік кеңістікті тек физикалық құрылым ретінде емес, символдық, мәдени және әлеуметтік мәнге ие күрделі құрылым ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Ұжымдық жады мен «жады орындары» концепциялары қалалық кеңістіктегі тарихи тәжірибе мен мәдени сабақтастықты талдауға негіз болады. Салыстырмалы-философиялық әдіс дәстүр мен жаңашылдық арасындағы диалектикалық байланыстарды әртүрлі теориялық парадигмалар арқылы қарастыруға жол ашады. Зерттеу барысында тарихи-философиялық талдау, жүйелік тәсіл, контент-талдау және символдық интерпретация әдістері қолданылады. Бұл тәсілдер қала кеңістігін тек архитектуралық объект ретінде емес, әлеуметтік, мәдени және символдық жүйе ретінде түсінуге мүмкіндік береді.

Әдіснамалық негіз мәдениет философиясы мен әлеуметтік философия ұстанымдарына сүйенеді, бұл зерттеудің ғылыми сенімділігін арттырып, авторлық интерпретацияға

негізделген нәтижелер алуға мүмкіндік береді. Тараз қаласының тарихи және мәдени кеңістігі зерттеу объектісі ретінде таңдалып, теориялық тұжырымдар нақты урбанистік контекстпен байланыстырылды. Әдістер кешені зерттеу мәселесін көп қырлы және жүйелі түрде қарастыруға мүмкіндік берді, сондай-ақ дәстүр мен инновация арасындағы өзара ықпалды дәлелдеуге жағдай жасады.

Нәтижесінде зерттеу дәстүр мен жаңашылдық диалектикасын теориялық тұрғыдан түсіндірудің сенімді ғылыми базасын қалыптастырады. Сондай-ақ, қалалық кеңістіктің әлеуметтік, мәдени және символдық мәнін ашып, тарихи ескерткіштердің урбанистік даму мен ұжымдық сананы қалыптастырудағы рөлін анықтады. Бұл тәсіл тек материалдық мұраны зерттеумен шектелмей, қоғамдағы мәдени сабақтастық, әлеуметтік бірегейлік және урбанистік дамудың философиялық аспектілерін кешенді түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

Зерттеу әдістемесі тарих, мәдениет және әлеуметтік тәжірибені байланыстыру арқылы қалалық кеңістікті түсінудің жаңа жолдарын ұсынады. Бұл тәсіл зерттеушілерге дәстүр мен жаңашылдық арасындағы байланыстарды, тарихи мұра мен заманауи инфрақұрылым арасындағы өзара әсерді тереңірек бағалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, урбанистік философияны эмпирикалық деректермен үйлестірудің маңыздылығы көрсетілді: әлеуметтік сауалнамалар, мәдени талдау және археологиялық зерттеулер урбанистік дамудың көпқырлы мағынасын анықтауға ықпал етеді.

Дәстүр мен жаңашылдық диалектикасы урбанистік дамудың философиялық түсінігін қалыптастыруда маңызды категория болып табылады. Тарихи сабақтастық пен инновацияның үйлесімі қоғамның тұрақты дамуын, мәдени және әлеуметтік тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Урбанистік кеңістікті философиялық тұрғыдан интерпретациялау оның әлеуметтік және мәдени рөлін нақты ашады, бұл ғылыми зерттеулер мен практикалық саясат үшін сенімді теориялық негіз ұсынады. Тараз мысалы осы диалектикаға нақты дәлел болып, урбанистік кеңістіктің әлеуметтік, мәдени және философиялық аспектілерін жан-жақты түсінуге мүмкіндік береді.

Негізгі бөлім

Тараз урбанистік кеңістігінің философиялық-онтологиялық мәні

Урбанистік кеңістік философиялық онтология тұрғысынан болмыстың әлеуметтік және мағыналық көрінісі ретінде қарастырылады. Кеңістік тек физикалық құрылым емес, адамдардың тарихи тәжірибесі мен мәдени жады арқылы қалыптасқан символдық орта. Тараз қаласының тарихи ортасы осы болмыстың нақты мысалы: қала әлеуметтік қатынастар мен мәдени тәжірибелердің нәтижесінде пайда болып, уақыт ішінде трансформацияланып, жаңа мағыналық қабаттарға ие болады. Бұл көзқарас урбанистік кеңістікті статикалық объект емес, динамикалық процесс ретінде түсіндіруге мүмкіндік береді.

Мартин Хайдеггер болмыс пен кеңістік арасындағы экзистенциалдық байланысты талдай отырып, кеңістіктің адамның дүниетанымдық тәжірибесі арқылы ашылатынын көрсетеді. Оның философиясында кеңістік – адамның «дүниеде болу» тәсілінің көрінісі. Тараздың тарихи ортасы да әлеуметтік болмыстың көрінісі: қала тұрғындарының тарихи тәжірибесі мен мәдени қатынастары кеңістікте материалданады. Урбанистік кеңістік әлеуметтік мағыналардың көрінісі болғандықтан, оны философиялық тұрғыдан талдау тарихи сананы түсінуге мүмкіндік береді.

Онтологиялық талдау тұрғысынан кеңістік болмыстың құрылымдық элементі ретінде қарастырылады. Кеңістік пен уақыт – әлеуметтік тәжірибенің негізі. Тараз қаласының тарихи дамуы осы кеңістік пен уақыттың өзара байланысын көрсетеді: ортағасырлық кезеңде қала Жібек жолы өркениетінің маңызды орталығы болса, қазіргі кезеңде заманауи урбанистік даму процесін бастан кешіруде. Бұл процесс тарихи сабақтастық пен жаңашылдықтың диалектикасын айқындайды. Диалектикалық тәсіл бойынша, әлеуметтік даму қарама-қарсылықтардың синтезі арқылы жүзеге асады. Тараз мысалында бұл синтез тарихи мұра мен заманауи инфрақұрылымның үйлесімінде көрінеді.

Феноменологиялық интерпретация кеңістікті субъективті тәжірибе арқылы түсіндіреді. Морис Мерло-Понти кеңістік адам-

ның қабылдауында қалыптасып, әлеммен байланысын білдіретінін айқындайды [5, 69 б.]. Бұл тәсіл Тараз мәдени кеңістігін әлеуметтік тәжірибелердің жиынтығы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Қала тек физикалық құрылым ғана емес, адамдардың тарихи және мәдени тәжірибелері арқылы мағынаға ие болатын орта болып табылады. Осылайша, урбанистік кеңістік субъективті және объективті өлшемдердің синтезі ретінде түсіндіріледі.

Тараз мысалында бұл көзқарас қаланың тек экономикалық немесе архитектуралық құрылым емес, мәдени және әлеуметтік қатынастар арқылы қалыптасқан күрделі жүйе екенін көрсетеді. Қаланың кеңістігі адамдардың сауда, мәдени, діни және әлеуметтік тәжірибелерін сақтап, ұрпақтан ұрпаққа жеткізетін тарихи және мәдени «жады орны» ретінде қызмет етеді.

Мануэль Кастельс желілік қоғам концепциясында кеңістіктің трансформациясын ақпараттық және әлеуметтік желілер арқылы түсіндіреді. Оның пікірінше, қазіргі қоғамда кеңістік тек физикалық орналасу емес, ақпараттық ағындар кеңістігіне тәуелді болады: әлеуметтік әрекет географиялық жақындыққа емес, ақпарат, капитал және билік ағындары арқылы ұйымдастырылады. Кастельс былай жазады: «Ағындар кеңістігі ақпарат, капитал және билік ағындары арқылы жұмыс істейтін әлеуметтік тәжірибелердің уақыт бойынша ұйымдастырылуын анықтайды, географиялық жақындық арқылы емес» [6, 469 б.].

Тараз мысалында бұл тұжырым «Smart City Taraz» жобасында көрініс табады: қоғамдық көлік мониторингі, бейнебақылау жүйелері және электрондық қызметтер әлеуметтік тәжірибелерді ақпараттық желілер арқылы ұйымдастырады. Кеңістік енді тек физикалық объектілерден құралған жоқ, ол ақпараттық ағындар мен әлеуметтік тәжірибе арқылы қайта құрылымданатын күрделі жүйеге айналды. Бұл көзқарас Тараз қаласының заманауи урбанистік дамуын түсіндіруге мүмкіндік береді: цифрландыру, әлеуметтік коммуникациялар және ақпараттық ағымдар қалалық кеңістіктің мағыналық құрылымын өзгертеді. Урбанистік орта тек физикалық емес, ақпараттық және әлеуметтік байланыстардың тоғысу алаңы ретінде қарастырылады.

Дэвид Харви өз еңбектерінде кеңістікті капиталистік өндіріс пен әлеуметтік қатынастардың нәтижесі ретінде қайта құрылатын динамикалық жүйе ретінде қарастырады [7, 82 б.]. Тараз мысалында бұл көзқарас қала дамуының экономикалық және әлеуметтік факторлармен тығыз байланысын көрсетеді. Урбанистік кеңістік тек экономикалық қатынастардың көрінісі емес, сонымен қатар әлеуметтік теңсіздік, ресурстарға қолжетімділік және даму мүмкіндіктерінің алаңы ретінде де қызмет атқарады. Мұндай философиялық талдау қалалық саясат пен урбанистік жоспарлаудың әлеуметтік мәнін айқын көрсетеді, өйткені қаладағы инфрақұрылым мен қоғамдық кеңістіктер қоғамның әділеттілігі мен интеграциясын қамтамасыз ететін негізгі элементтер болып табылады.

Тараздың тарихи ескерткіштері урбанистік кеңістіктің онтологиялық мәнін айқындайды. Айша Бибі кесенесі ортағасырлық мәдениет пен діни дүниетанымның символы ретінде қарастырылады. Қ.М.Байпақов кесенені «XI–XII ғғ. сәулет өнерінің бірегей ескерткіші» деп сипаттайды [8, 214 б.]. Ғалым оның терракоталық қаптамасы мен өрнектік композициясын Қарахан дәуіріндегі исламдық сәулет дәстүрімен байланыстырады. Археологиялық зерттеулер кесененің XI–XII ғасырларға жататынын дәлелдейді. Бұл дерек тарихи ескерткіштердің мәдени жадыны сақтаудағы рөлін көрсетеді: кесене ортағасырлық қоғамның дүниетанымын бейнелеп, қазіргі ұрпақ үшін тарихи мағынаға ие болады. Мәдени жады урбанистік кеңістіктің әлеуметтік және тарихи мәнін түсінуде шешуші рөл атқарады. Ян Ассманның пікірінше, «Мәдени жады топқа оның біртұтастығы мен ерекшелігін сезінуге мүмкіндік беретін білім қорын сақтайды» [9, 122 б.]. Тараз мысалында тарихи ескерткіштер, соның ішінде Айша Бибі және Қарахан кесенелері, тек архитектуралық объектілер ғана емес, ұжымдық тарихи сананы бейнелейтін символдық құрылымдар ретінде қызмет етеді. Олар мәдени тәжірибені сақтап, қоғамның бірегейлігін нығайтады.

Архивтік деректер бойынша, Таразда XI–XII ғасырларда сауда, қолөнер және керамика өндірісі белсенді дамыған. Қалада рабад, шахристан және цитадель жүйелері болғаны

белгілі [10, 73 б.]. Бұл мәліметтер Тараздың Жібек жолының маңызды орталығы ретінде экономикалық, мәдени және әлеуметтік рөлін дәлелдейді. Урбанистік кеңістік тек экономикалық қатынастардың көрінісі емес, сонымен қатар әлеуметтік теңсіздік пен даму мүмкіндіктерінің алаңы ретінде де қызмет атқарады.

Ә.Марғұлан, Қ.Ақышев және Қ.Байпақов еңбектері Тараздың Ұлы Жібек жолы өркениетіндегі рөлін айқындайды. Қ.Байпақов жазғандай, «Тараз – Ұлы Жібек жолының ірі сауда және қолөнер орталығы болды» [11, 94 б.]. Археологиялық қазбалар негізінде Қ.Байпақов Таразда керамика өндірісі, теңге айналымы және халықаралық сауда байланыстары дамығанын көрсетеді. Сондай-ақ, ол қала құрылымында рабад, шахристан, цитадель жүйесінің болғанын атап, оның урбанистік дамыған орталық болғанын дәлелдейді.

Ә.Марғұлан Тараздың Жетісу аймағындағы керуен жолдарының торабында орналасқанын көрсетеді және қаланың тек экономикалық емес, мәдени ықпал орталығы болғанын айтады: «Тараз Жетісудың сауда жолдарының маңызды пункті болды» [12, 214 б.]. Археологиялық деректер қаланың сауда және мәдени алмасу орталығы ретіндегі рөлін растайды. Бұл деректер урбанистік кеңістіктің әлеуметтік маңызын ашады: Тараз тек экономикалық емес, мәдени идеялардың алмасу алаңы болған.

Осы тұрғыдан қарағанда, Анри Лефеврдің кеңістікті әлеуметтік өндірістің нәтижесі ретінде қарастыру теориясы [13, 146 б.]. Тараз мысалында қала кеңістігінің әлеуметтік қатынастар арқылы қалыптасқанын түсіндіреді. Қала тек экономикалық құрылым ғана емес, мәдени және әлеуметтік процесстердің өзара байланысқан орталығы ретінде қалыптасқан.

Мәдени жады теориясы урбанистік кеңістіктің тарихи сананы қалыптастырудағы рөлін ашады. Ескерткіштер ұжымдық тәжірибені бейнелеп, тарихи сабақтастықты қамтамасыз етеді. Тараздың тарихи ортасы осы мәдени жадының материалдық көрінісі ретінде әлеуметтік бірегейлікті сақтайды.

Диалектикалық тәсіл бойынша тарихи мұра мен заманауи даму бір-бірін толықтырады: дәстүр тарихи тәжірибені

сақтаса, жаңашылдық оны жаңа контексте дамытады. Бұл синтез урбанистік дамудың философиялық негізін құрайды. Онтологиялық талдау урбанистік кеңістікті динамикалық жүйе ретінде түсіндіреді. Тараз қаласының тарихи ортасы уақыт ішінде өзгеріп, жаңа әлеуметтік мағыналарға ие болады. Урбанистік даму дәстүр мен жаңашылдықтың диалектикасы арқылы жүзеге асады: тарихи мұра сақталып, заманауи талаптарға бейімделеді. Диалектикалық тәсіл бойынша әлеуметтік даму қарама-қарсылықтардың синтезі арқылы жүзеге асады.

Философиялық тұрғыдан урбанистік кеңістік мағыналық құрылым ретінде қарастырылады. Мұндай кеңістік адамдардың әлеуметтік қатынастарын бейнелейтін символдық орта ретінде қызмет атқарады. Тараз қаласының тарихи ортасы осы мағыналық құрылымның нақты көрінісі болып табылады: архитектуралық нысандар, ескерткіштер және қоғамдық кеңістік арқылы тарихи сана қалыптасады. Поль Рикёр тарихи жадының әлеуметтік маңыздылығын атап көрсетеді, бұл Тараз қаласындағы ескерткіштердің мәдени бірегейлікті сақтауындағы рөлін дәлелдейді [14, 45 б.].

Қорытындылай келе, Тараз урбанистік кеңістігі мағыналар, тарихи тәжірибе және мәдени жадының синтезі болып табылады. Урбанистік кеңістікті философиялық-онтологиялық тұрғыдан талдау оның әлеуметтік және мәдени мағыналарын ашуға мүмкіндік береді. Тараз мысалында тарихи мұра мен заманауи даму диалектикалық байланыста қарастырылады: дәстүр тарихи тәжірибені сақтаса, жаңашылдық оны жаңа контексте дамытады. Бұл көзқарас урбанистік кеңістіктің әлеуметтік және мәдени маңызын терең түсінуге мүмкіндік береді.

Тараз тарихи ескерткіштері және мәдени жадының философиялық мағынасы

Тарихи ескерткіштер урбанистік кеңістіктің материалдық қана емес, символдық және онтологиялық өлшемдерін бейнелейді. Тараз қаласындағы Айша Бибі кесенесі ортағасырлық мәдениет пен діни дүниетанымның көрінісі ретінде мәдени жадының маңызды символы болып табылады

[15, 47 б.]. Кесене тек архитектуралық объект емес, тарихи тәжірибенің материалданған формасы ретінде ұжымдық сананы қалыптастыратын кеңістік болып саналады. Философиялық тұрғыдан ескерткіштер өткен мен бүгінді байланыстыратын мағыналық көпір қызметін атқарады: олар тарихи жадыны сақтап қана қоймай, қазіргі қоғам үшін жаңа мағыналар ұсынады [16, 112 б.]. Мәдени жады теориясы тарихи ескерткіштердің әлеуметтік рөлін түсіндіреді. Г.Фридман мәдени ортаны ұрпақтан ұрпаққа берілетін тәжірибе ретінде қарастырады және оның қоғамдағы әлеуметтік тұрақтылыққа ықпалын атап көрсетеді [17, 78 б.]. Айша Бибі кесенесі осы тұрғыдан ұжымдық тарихи сананы бейнелейтін символдық құрылым болып табылады. Кесене ортағасырлық қоғамның діни және мәдени дүниетанымын сақтап, қазіргі ұрпақ үшін тарихи мағынаға ие болады. Бұл мағына тек өткенді еске алу ғана емес, тарихи сабақтастықты түсіну арқылы болашақ мәдени дамуға негіз болады.

Сонымен бірге, Айша Бибі кесенесі Қазақстанның ортағасырлық сәулет өнерінің ерекше үлгісі ретінде бағаланады. Ғалымдар бұл ескерткішті өңірлік мемориалдық сәулет өнерінің інжу-маржаны деп атайды [18, 42 б.]. Зерттеулерге сәйкес, кесене XI–XII ғасырларда салынған және терракота плиткаларымен безендірілген, бұл оның өңірлік сәулет стиліне ерекше әсерін көрсетеді. Айша Бибі кесенесі тек сәулет ескерткіші ғана емес, сонымен қатар Тараз қаласының тарихи жадын және жергілікті мәдениеттің символдық бейнесін сақтайтын орталық болып саналады. Кесенедегі терракота плиткалар мен архитектуралық формалар ортағасырлық қоғамның эстетикалық және мәдени идеалдарын көрсетеді, сонымен бірге қазіргі ұрпаққа тарихи сабақтастықты түсінуге мүмкіндік береді.

Қазіргі философиялық интерпретациялар тарихи ескерткіштерді мағыналық кеңістік ретінде түсіндіруге мүмкіндік береді. Драматургия мен кеңістік философиясын зерттеген Жиль Делёз кеңістік пен уақытты динамикалық, үздіксіз өзгеретін жүйе ретінде қарастырады: кеңістік объектілердің арасындағы қатаң шекара емес, үздіксіз қозғалыс пен мағыналық ағындардың тоғысуы [19, 177 б.]. Осы тұрғыдан тарихи ескерткіштер

кеңістіктің мағыналық ағындарын тоқтатпайтын, қайта түрде бағыттайтын «мағыналық түйіндер» ретінде көрінеді.

Философиялық антропология мен агенттік теориясын дамытқан Бруно Латур тарихи объектілерді субъектобъект шекарасынан тыс қарайды. Оның ойынша, тарихи ескерткіштер тек «өлі» материал емес, әлеуметтік жағдайлар мен қатынастардың агенттері ретінде әрекет етеді: олар қоғамның тарихи тәжірибесіне қатысады, әсер етеді және қайта түрлендіреді [20, 114 б.]. Осылайша, Айша Бибі және Қарахан кесенелері тарихи оқиғалар мен мәдени тәжірибелерді «әлеуметтік агент» ретінде жалғастырады.

Тағы бір заманауи философ — Зигмунт Бауманның «сұйық заман» тұжырымдамасы кеңістік пен тарихи тәжірибені жаңа контексте қайта қарастыруға мүмкіндік береді. Бауманға сәйкес, қазіргі қоғамда уақыт пен кеңістік тұрақты емес, үздіксіз қозғалыста болады, сондықтан тарихи ескерткіштер ұдайы өзгеріп тұратын әлеуметтік тәжірибелердің мәнін көрсететін «қатты нүктелер» ретінде маңызды [21, 816.].

Жоғарыдағы философиялық тұрғыдан қарағанда, тарихи ескерткіштер кеңістікті таза физикалық орта ғана емес, сонымен қатар мағыналық және әлеуметтік қатынас динамикасын көрсететін құрылым ретінде бейнелейді. Айша Бибі мен Қарахан кесенесі сияқты ескерткіштер тек өткенді сақтау ғана емес, қазіргі қоғамда тарихи сабақтастық пен мәдени мағыналардың қалыптасуына ықпал етеді. Олар тарихи тәжірибені белсенді түрде қайта өңдейді, бүгін және болашақ үшін жаңа әлеуметтік мағыналар тудырады.

Тараз ескерткіштері мәдени саясат пен урбанистік даму үшін де маңызды. Тарихи мұраны сақтау урбанистік кеңістіктің мәдени және әлеуметтік тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Заманауи даму тарихи мұрамен үйлескенде ғана мәдени сабақтастық сақталады. Бұл тәсіл философиялық диалектикамен үндес: дәстүр мен жаңашылдықтың синтезі әлеуметтік дамудың негізін құрайды. Тараз тарихи ескерткіштері тарихи ортаны сақтау және заманауи инфрақұрылымды дамыту бір-бірін толықтырады. Олар тарихи тәжірибені сақтап қана қоймай, қазіргі қоғам үшін жаңа мәдени мағыналар ұсынады. Урбанистік кеңістікті

философиялық тұрғыдан интерпретациялау тарихи ескерткіштердің әлеуметтік және мәдени рөлін түсінуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл мәдени саясат пен ғылыми зерттеулер үшін теориялық негіз қалыптастырады, тарихи мұраны сақтау мен заманауи дамуды үйлестіруге жағдай жасайды.

Дәстүр мен жаңашылдық диалектикасы: Тараз урбанистік дамуының философиялық мағынасы

Қала кеңістігі – материалдық инфрақұрылым ғана емес, әлеуметтік қатынастар мен мәдени мағыналардың тоғысқан ортасы. Урбанистік философия кеңістікті адамдардың өзара әрекеттесу алаңы ретінде қарастырады. Пьер Бурдьё әлеуметтік кеңістік ұғымын енгізіп, қоғамның символдық капитал арқылы ұйымдасатынын көрсетеді [22, 170 б.]. Бұл көзқарас Тараз қаласының тарихи және заманауи құрылымын түсінуге мүмкіндік береді: қала кеңістігі тек физикалық объект ретінде емес, әлеуметтік қатынастар мен мәдени капиталдың көрінісі болып табылады. Урбанистік кеңістік әлеуметтік тәжірибе мен символдық мағыналарды біріктіретін арена ретінде қарастырылады. Бурдьё концепциясы бойынша, кеңістік тек экономикалық және физикалық сипатқа ие емес, ол қоғамның символдық құрылымдары мен тарихи тәжірибесін бейнелейтін әлеуметтік өлшемге ие. Осы тұрғыдан Тараз қаласындағы тарихи орталықтар – урбанистік кеңістік пен мәдени жадының диалектикасын көрсететін маңызды құрылымдар болып табылады.

Тараздың тарихи өзегінде орналасқан Көне Тараз археологиялық паркі 2011 жылдан бастап кезең-кезеңімен реконструкцияланды. Археологиялық қазбалар нәтижесінде VI–XII ғасырларға жататын тұрғын кварталдар, монша кешендері және қорғаныс құрылымдары анықталды. Архивтік материалдар мен археологиялық есептерде ортағасырлық Тараздың сауда-инфрақұрылымдық жүйесі нақты сипатталады: керамика шеберханалары, су құбырлары, керуен жолдары табылған. Бұл деректер урбанистік кеңістіктің тарихи түрде күрделі әлеуметтік организм болғанын көрсетеді.

Мәдени мұраны сақтау саласында нақты мемлекеттік бағдарламалар іске асырылды.

2020–2025 жылдарға арналған мәдени мұраны қорғау құжаттарында Айша Бибі кесенесі мен Қарахан кесенесі реставрациялау жұмыстары кезең-кезеңімен жүргізілгені көрсетіледі. Реставрациялық актілерде кірпіш құрылымдарын консервациялау, ылғалдылықты төмендету, туристік инфрақұрылым орнату шаралары тіркелген. Бұл деректер Ян Ассман сипаттаған мәдени жадының институционалдық деңгейде сақталуын дәлелдейді.

Сонымен қатар, урбанистік кеңістікте диалектикалық қайшылықтар да байқалады. 2019–2023 жылдары қаланың орталық бөлігінде коммерциялық құрылыс нысандарының көбеюі тарихи ландшафттың визуалдық тұтастығына әсер етті. Қоғамдық тыңдаулар материалдарында тарихи орталықтың көлеңкеленуі мен көлік жүктемесінің артуы мәселелері көтерілген.

Тараз урбанистік кеңістігі – тарихи жады, экономикалық мүдде, цифрлық трансформация және әлеуметтік тәжірибе тоғысқан күрделі онтологиялық құрылым. Дәстүр мен жаңашылдықтың диалектикасы абстрактілі теория емес, нақты жоспарлау құжаттарында, статистикалық көрсеткіштерде және қалалық конфликтілерде көрініс табады.

Осылайша, Тараз мысалында урбанистік кеңістік:

- демографиялық өсім арқылы құрылымдық өзгеріске ұшырайды;
- мемлекеттік жоспарлау құжаттары арқылы институционалданады;
- археологиялық деректер арқылы тарихи тереңдікке ие;
- экономикалық капитал айналымына тартылады;
- цифрлық технологиялар арқылы желілік сипат алады;
- әлеуметтік қайшылықтар арқылы диалектикалық дамиды.

Тарихи дәстүр мен жаңашылдық бір-бірін толықтыратын үдеріс ретінде қарастырылуы тиіс: тарихи ескерткіштер дәстүрді сақтай отырып, цифрлық инфрақұрылым мен заманауи технологиялар оны қазіргі әлеуметтік және экономикалық контексте дамытады. Урбанистік кеңістік тек физикалық объект емес, әлеуметтік тәжірибе мен мәдени мәнге ие күрделі жүйе болып табылады. Болашақ зерттеулер урбанистік философияны

нақты деректермен біріктіріп зерттеуі тиіс. Тараз мысалында әлеуметтік сауалнамалар, археологиялық қазбалар және мәдени талдаулар урбанистік кеңістіктің көпқырлы табиғатын ашады. Мұндай тәсіл тарихи мұраны сақтау, әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз ету және экономикалық тұрақтылыққа қол жеткізу үшін ғылыми негіз ұсынады.

Қорытынды

Зерттеу тарихи урбанистік кеңістіктегі дәстүр мен жаңашылдық диалектикасының философиялық мағынасын талдау арқылы қоғамның мәдени және әлеуметтік дамуын түсінудің теориялық негізін қалыптастырды. Урбанистік кеңістік тек физикалық немесе материалдық құрылым ғана емес, ол әлеуметтік тәжірибе, тарихи жады және символдық мағыналардың жүйесі ретінде қарастырылғанда ғана толық мәнін ашады. Мұндай философиялық интерпретация қоғамның өткен мен қазіргі арасындағы байланысты, мәдени сабақтастықты және әлеуметтік тұрақтылықты түсінудің тиімді жолын береді. Тараз қаласының тарихи ескерткіштері мен заманауи инфрақұрылым арасындағы байланыс дәстүр мен жаңашылдықтың үйлесімін нақты көрсетеді: тарихи мұра ұжымдық сананы қалыптастырады, ал жаңа құрылымдар қоғамның қазіргі әлеуметтік, мәдени және экономикалық қажеттіліктеріне жауап береді. Мысалы, Айша Бибі кесенесі тарихи және мәдени сабақтастықтың символы ретінде ұрпақтан ұрпаққа берілетін құндылықтарды көрсетеді, ал заманауи қоғамдық кеңістіктер әлеуметтік тәжірибенің жаңа формаларын қамтамасыз етеді.

Философиялық тұрғыдан тарихи ескерткіштер мен урбанистік кеңістік арасындағы диалектика өткен мен қазіргі арасындағы көпірді құрайды. Бұл көпір әлеуметтік тұрақтылықты, мәдени сабақтастықты және ұжымдық тарихи сананы сақтау арқылы қоғамның дамуына ықпал етеді. Пол Бурдьё әлеуметтік кеңістіктің символдық капитал арқылы ұйымдасатынын дәлелдейді, бұл урбанистік дамудың әлеуметтік мәнін түсінуге мүмкіндік береді. Тараз мысалында тарихи ескерткіштер ұжымдық жадының

материалдық көрінісі ретінде қоғамның тарихи бірегейлігін сақтайды, ал заманауи урбанистік өзгерістер әлеуметтік қажеттіліктерге жауап береді. Бұл тұрғыдан тарихи ескерткіштер тек архитектуралық объект емес, ұжымдық сананың материалдық көрінісі болып табылады, ол қоғамның әлеуметтік және мәдени құрылымын көрсетеді. Сонымен қатар, тарихи кеңістік пен заманауи инфрақұрылым арасындағы диалектика әлеуметтік нормалар мен мәдени идентификацияның формалануына ықпал етеді, өйткені қала кеңістігі адамдар арасындағы өзара әрекеттесудің символдық алаңы ретінде қызмет етеді.

Мәдени жадының урбанистік кеңістіктегі рөлі айқын көрінеді. Ян Ассман мәдени жадыны ұжымдық идентификацияның негізі ретінде қарастырады, ал Тараз ескерткіштері осы жадының символы болып табылады. Тарихи ескерткіштер әлеуметтік бірегейлікті сақтауға ықпал етеді, олар тек архитектуралық объект ретінде қарастырылмай, әлеуметтік және мәдени мағыналардың символдық жүйесі ретінде қабылдануы тиіс. Урбанистік кеңістікті философиялық тұрғыдан талдау оның тек физикалық емес, сонымен бірге әлеуметтік, мәдени және тарихи функцияларын көрсетуге мүмкіндік береді. Мұндай талдау тарихи мұра мен заманауи құрылым арасындағы байланыстың философиялық, әлеуметтік және мәдени мәнін толық ашуға жол ашады.

Дәстүр мен жаңашылдық диалектикасы урбанистік дамудың философиялық мағынасын айқындайды. Дәстүр тарихи тәжірибені сақтай отырып, мәдени сабақтастықты қамтамасыз етеді, ал жаңашылдық қоғамның қазіргі талаптарына бейімделуді қамтамасыз етеді. Георг Гегельдің диалектикалық моделі бойынша даму қарама-қарсылықтардың синтезі арқылы жүзеге асады. Тараз мысалында тарихи мұра сақталып, заманауи инфрақұрылым дамуда, бұл синтез әлеуметтік тұрақтылық пен мәдени сабақтастыққа негіз болады. Мұндай үйлесім урбанистік дамудың философиялық, әлеуметтік және мәдени мәнін түсінудің негізгі шарты болып табылады. Сонымен бірге, дәстүр мен инновацияның үйлесімі урбанистік кеңістіктің эстетикалық, мәдени және символдық функцияларын үйлестіріп, қалалық мәдениеттің дамуына ықпал етеді.

Урбанистік кеңістіктің әлеуметтік болмыстың көрінісі ретінде рөлі айқындалды. Қала тек физикалық құрылым ғана емес, ол адамдар арасындағы қатынастар мен мәдени мағыналардың жүйесі болып табылады. Тараз мысалында қоғамдық кеңістіктер адамдар арасындағы өзара әрекеттесуді қамтамасыз етеді, ал тарихи ескерткіштер мәдени коммуникацияның символына айналады. Урбанистік философияны эмпирикалық деректермен үйлестіру маңызды, сондықтан әлеуметтік сауалнамалар, мәдени талдау және археологиялық зерттеулер урбанистік дамудың көпқырлы мағынасын анықтайды. Сонымен қатар, тарихи мұраны қорғау және заманауи урбанистік саясатты үйлестіру мәселелері урбанистикадағы зерттеулердің маңызды бағыты болып қала береді.

Зерттеу тарихи мұраны сақтау мен заманауи урбанистік саясатты үйлестіру қажеттілігін көрсетті. Урбанистік даму әлеуметтік әділеттілік, мәдени тұрақтылық және қоғамның әлеуметтік бірегейлігін сақтау принциптеріне негізделуі тиіс. Дәстүр мен инновацияның үйлесімі қоғамның тұрақты дамуын қамтамасыз етеді. Тараз қаласының тарихи ескерткіштері мен заманауи инфрақұрылым арасындағы үйлесім урбанистік дамудың әлеуметтік және мәдени аспектілерін түсінуге нақты мысал болып табылады. Сонымен қатар, қалалық ортадағы символдық және эстетикалық факторлар тұрғындардың мәдени санасын қалыптастырып, қоғамдық қатынастарды реттеуге ықпал етеді.

Қорытындылай келе, дәстүр мен жаңашылдық диалектикасы урбанистік дамудың философиялық мағынасын түсіндіруден негізгі категория ретінде маңызды. Тарихи сабақтастық пен инновацияның үйлесімі қоғамның әлеуметтік тұрақтылығын, мәдени сабақтастықты және тарихи сананы сақтау арқылы тұрақты дамуын қамтамасыз етеді. Урбанистік кеңістікті философиялық интерпретациялау оның әлеуметтік және мәдени мәнін ашады, бұл ғылыми зерттеулер мен практикалық саясат үшін теориялық негіз қалыптастыруға мүмкіндік береді. Тараз қаласының мәдени кеңістігі осы диалектиканың нақты мысалы ретінде қарастырылып, урбанистік дамудың әлеуметтік, мәдени және философиялық мәнін тереңірек түсінуге жол ашады.

Әдебиеттер тізімі

1 Heidegger M. Being and Time. – New York: Harper & Row, 1962. – 487 p.

2 Halbwachs M. On Collective Memory. – Chicago: University of Chicago Press, 1992. – 256 p.

3 Nora P. Les Lieux de Mémoire. – Paris: Gallimard, 1984. – 612 p.

4 Hegel G.W.F. The Philosophy of Spirit. – Oxford: Oxford University Press, 1971. – 345 p.

5 Merleau-Ponty M. Phenomenology of Perception. – London: Routledge, 1962. – 634 p.

6 Manuel Castells M. The Rise of the Network Society. 2nd ed. – Oxford: Blackwell Publishing, 2010. – 597 p.

7 Harvey D. Social Justice and the City. – Athens: University of Georgia Press, 2008. – 432 p.

8 Карл Байпақов Қ.М. Қазақстанның ежелгі қалалары. – Алматы: Ғылым, 2001. – 312 б.

9 Assmann J. Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – 311 p.

10 Байпақов Қ. Тараздың археологиялық қазбалары және Жібек жолы сауда орталығы ретінде рөлі. – Алматы: Ғылым, 2001. – 184 p.

11 Байпақов Қ. Тараз: Археология және тарих. – Алматы: ҚазМУ, 2001. – 256 p.

12 Марғұлан Ә. Қазақстан археологиясының тарихы. – Алматы: Ғылым, 1980. – 312 p.

13 Lefebvre H. La production de l'espace. – Paris: Anthropos, 1991. – 489 p.

14 Ricoeur, P. La mémoire, l'histoire, l'oubli. Paris: Seuil, 2000. 320 p.

15 Conger J. Memory and Urban Heritage. – Boston: Beacon Press, 1992. – 288 p.

16 Bloomer M. The Social Meaning of Monuments. – London: Routledge, 1997. – 312 p.

17 Friedman G. Cultural Heritage and Urban Memory. – New York: Palgrave Macmillan, 2005. – 278 p.

18 Aukhadiyeva L.M., Abdrasilova G.S. Medieval ornamentation of the mausoleum of Aisha Bibi is the identity key of the regional architecture of Kazakhstan in the 21st century // Bulletin of Kazakh Leading Academy of Architecture and Construction. – 2021. – № 2 (80). – P. 39–47.

19 Deleuze G. Difference and Repetition. – New York: Columbia University Press, 1994. – 324 p.

20 Latour B. Reassembling the Social: An Introduction to ActorNetwork Theory. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – 416 p.

21 Bauman Z. Liquid Modernity. – Cambridge: Polity Press, 2000. – 192 p.

22 Bourdieu P. Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste. – Cambridge: Harvard University Press, 1984. – 644 p.

Transliteration

1 Heidegger M. Being and Time [Bytie i Vremya]. – New York: Harper & Row, 1962. – 487 p.

2 Halbwachs M. On Collective Memory [O kollektivnoj pamjati]. – Chicago: University of Chicago Press, 1992. – 256 p.

3 Nora P. Les Lieux de Mémoire [Mesta pamjati]. – Paris: Gallimard, 1984. – 612 p. (in Fr)

4 Hegel G.W.F. The Philosophy of Spirit [Filosofiya Ducha]. – Oxford: Oxford University Press, 1971. – 345 p.

5 Merleau-Ponty M. Phenomenology of Perception [Fenomenologiya vospriyatiya]. – London: Routledge, 1962. – 634 p.

6 Manuel Castells M. The Rise of the Network Society [Vozyshenie setevogo obshchestva]. 2nd ed. – Oxford: Blackwell Publishing, 2010. – 597 p.

7 Harvey D. Social Justice and the City [Sotsialnaya spravedlivost' i gorod]. – Athens: University of Georgia Press, 2008. – 432 p.

8 Baipakov Q.M. Qazaqstannyn ezhelgi qalalary [Ancient Cities of Kazakhstan]. – Almaty: Gylym, 2001. – 312 s. (in Kaz)

9 Assmann J. Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination [Kulturnaya pamyat' i rannee tsivilizatsiya]. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – 311 p. (in Engl)

10 Baipakov Q. Tarazdyn arkheologiyalyk qazbalary zhane Zhibek zholy sauda ortalgy retinde roli [Archaeological Excavations of Taraz and its Role as a Silk Road Trade Center]. – Almaty: Gylym, 2001. – 184 p. (in Kaz)

11 Baipakov Q. Taraz: Arkheologiya zhane tarykh [Taraz: Archaeology and History]. – Almaty: QazMU, 2001. – 256 p. (in Kaz)

12 Margulan A. Qazaqstan arkheologiyasynyn tarykhy [History of Kazakh Archaeology]. – Almaty: Gylym, 1980. – 312 p. (in Kaz)

13 Lefebvre H. La production de l'espace [Proizvodstvo prostranstva]. – Paris: Anthropos, 1991. – 489 p. (in Fr)

14 Ricoeur P. Pamjat', istoriya, zabvenie = Memory, History, Forgetting [Pamyat', istoriya, zabvenie]. – Chicago: University of Chicago Press, 2000; Paris: Seuil, 2000. – 512 p. (in Russ)

15 Conger J. Memory and Urban Heritage [Pamjat' i gorodskaya nasledie]. – Boston: Beacon Press, 1992. – 288 p.

16 Bloomer M. The Social Meaning of Monuments [Sotsialnoe znachenie pamiatnikov]. – London: Routledge, 1997. – 312 p.

17 Fridman G. Cultural Heritage and Urban Memory [Kulturnoe nasledie i gorodskaya pamyat']. – New York: Palgrave Macmillan, 2005. – 278 p.

18 Aukhadiyeva L.M., Abdrasilova G.S. Medieval ornamentation of the mausoleum of Aisha Bibi is the identity key of the regional architecture of Kazakhstan in the 21st century [Srednevekovoye ornamentirovanie maqbara Aisha Bibi kak klyuch identichnosti regional'noy arkhitektury Kazakhstana v XXI veke] // Bulletin of Kazakh Leading Academy of Architecture and Construction. – 2021. – № 2 (80). – P. 39–47.

19 Deleuze G. Difference and Repetition [Razlichie i povtorenie]. – New York: Columbia University Press, 1994. – 324 p.

20 Latour B. Reassembling the Social: An Introduction to Actor Network Theory [Sobraniye sotsial'nogo: Vvedeniye v teoriyu seti aktorov]. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – 416 p.

21 Bauman Z. Liquid Modernity [Zhidkaya modernost']. – Cambridge: Polity Press, 2000. – 192 p.

22 Bourdieu P. Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste [Distinktsiya: Sotsial'naya kritika otsenki vkusa]. – Cambridge: Harvard University Press, 1984. – 644 p.

Авторлардың үлесі: Ранова Г.К. – зерттеудің теориялық-методологиялық базасын қалыптастыруға, дәстүр мен жаңашылдықтың диалектикасына қатысты философиялық тұжырымдамалық аппаратты әзірлеуге үлес қосты; тарихи урбанистік кеңістікті зерттеудің концептуалдық негіздерін жасады. Кусаинов Д.У. – Тараз қаласының мәдени кеңістігіне эмпирикалық талдау жүргізді; тарихи деректерді жинақтап, жүйеледі; қаланың урбанистік трансформациясын мәдениеттанулық тұрғыдан интерпретациялауға үлес қосты. Абдуразақова Г.А. (жауапты автор / корреспондент-автор) – зерттеуді жалпы ғылыми басқаруды жүзеге асырды; мақаланың соңғы нұсқасын дайындады және редакциялады; нәтижелерді синтездеп, қорытынды тұжырымдарды қалыптастырды; журнал редакциясымен өзара байланысты қамтамасыз етті.

АВТОРЛАР ЖАЙЛЫ АҚПАРАТ

<i>Гулнар Көшенқызы Ранова</i>	PhD докторант, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: gulnara-ranova@mail.ru, ORCID ID: 0009-0006-5878-1366
<i>Дауренбек Өмірбекұлы Құсаинов</i>	профессор, философия ғылымдарының докторы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: daur958@mail.ru, ORCID ID: 0000-0003-4274-5986
<i>Гаухар Әбдікәрімқызы Абдуразақова</i>	аға оқытушы, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: gauhar_abdikarimovna@mail.ru, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0499-2329
<i>Гулнар Кошеновна Ранова</i>	PHD докторант, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан, e-mail: gulnara-ranova@mail.ru, ORCID ID: 0009-0006-5878-1366
<i>Дауренбек Умирбекович Кусаинов</i>	профессор, доктор философских наук, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан, e-mail: daur958@mail.ru, ORCID ID: 0000-0003-4274-5986
<i>Гаухар Абдикаримовна Абдуразақова</i>	старший преподаватель, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан, e-mail: gauhar_abdikarimovna@mail.ru, ORCID ID: 0000-0003-0499-2329
<i>Gulnar Ranova</i>	PhD student, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: gulnara-ranova@mail.ru, ORCID ID: 0009-0006-5878-1366
<i>Daurenbek Kussainov</i>	Professor, Doctor of Philosophical Sciences, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: daur958@mail.ru, ORCID ID: 0000-0003-4274-5986
<i>Gaukhar Abdurazakova</i>	Senior lecturer, Kazakh National Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: gauhar_abdikarimovna@mail.ru, ORCID ID: 0000-0003-0499-2329

